

ÖTEKİLERİN CUMHURİYETİ

AMATÖRLER, HAYALPERESTLER VE
İSYANKARLARIN GÜCÜ

EFİL YAYINEVİ

Alissa Quart'ın Diğer Eserleri

Branded: The Buying and Selling of Teenagers
Hothouse Kids: The Dilemma of the Gifted Child

ÖTEKİLERİN CUMHURİYETİ

AMATÖRLER, HAYALPERESTLER VE
İSYANKARLARIN GÜCÜ

Alissa Quart

Çevirmen: Fulya Güle

ÖTEKİLERİN CUMHURİYETİ

Alissa Quart

Çevirmen: Fulya Güle

Genel Yayın Nu.: 220

ISBN: 978-605-4160-43-3

1. Basım, Mayıs, 2015

Republic of Outsiders: The Power of Amateurs, Dreamers, and Rebels

by Alissa Quart. Copyright © 2013 by Alissa Quart.

Published by arrangement with The New Press, New York

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.©2015

Efil©2015

Bu kitabın tüm hakları saklıdır.

Herhangi bir şekil ya da yöntemle çoğaltılamaz.

Sertifika Nu.: 12131

Kapak ve Sayfa Tasarımı: Çetin Acar

Baskı ve Cilt: Bizim Büro Matbaa Dağıtım Basım Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti.

Tel: (+90) 312 229 99 28

Sertifika Nu.: 26649

EFİL YAYINEVİ

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.

Vedaî Dalokay Caddesi, Ulubey Sokak 6/2 Çankaya/Ankara, Türkiye

Tel : (+90) 312 442 52 10

GSM : (+90) 541 232 00 96

Faks : (+90) 312 442 52 12

www.efilyayinevi.com

İÇİNDEKİLER

Giriş	v
I. Bölüm: Ötekileştirilmişlik Zihniyeti	1
1. Sağduyunun Ötesinde	3
2. Feminizmin Ötesinde	33
3. Normalin Ötesinde	58
II. Bölüm: Bekçilerin Ardından	85
4. Hollywood'un Ötesinde	87
5. Top 40'ın Ötesinde	114
III. Bölüm: Merkez Dayanmaz	145
6. Etin Ötesinde	147
7. Kitle Piyasasının Ötesinde	173
Ek	196
Sonsöz	209
Teşekkürler	217

GİRİŞ

Ötistik bir ressam, onu iyileştirebilecek bir dünyada farklı düşünmenin değerini savunuyor. Yozlaşmış geleneksel finans sisteminden bıkmış, iktisadi alanda ötekileştirilmiş bir grup kendi bankalarını kurmak için çabalıyor. Modern bilim insanları, gezegendeki canlıların yaşamlarını değiştirebilme umuduyla laboratuvarlarda yapay et üretmeye çalışıyorlar. Yatak odası rock'çuları¹ ve küçük müzik markaları, büyük markaları cezbetme ya da Top 40'a girme hayali olmaksızın kültür ilkelerini belirliyorlar. Kollektif film şirketleri ve video paylaşıcıları, Hollywood'un pençelerinin dışında bir araya geliyor. Manik-depresif kişiler ülkenin dört bir yanında toplanıyorlar ve kendi delilikleriyle öylesine barışıklar ki Delilik Onuru² ismine sahip çıkıyorlar. Yeni toplumsal değiştirilebilir, kadın

¹ Yatak odası rock'çısı: Yatak odasında yüksek sesle rock müzik ya da metal müzik çalıp beste yapan kişi.

² Delilik Onuru (Mad Pride): Ruh sağlığı hizmetlerinden faydalananların başlattığı bir hareket. Hareketin savunucuları, psikiyatrik sorunlar yaşayan ya da yaşamış kişilere gösterilen ayrımcılık ve önyargıya tepki gösteriyor ve toplumu bilinçlendirmeyi amaçlıyor.

GİRİŞ

veya erkek olmanın anlamına dair var olan hakim fikirlere ve cinsiyet kavramının kendi sınırlarına karşı bir mücadele sergiliyorlar. Zanaatkârlar ve çiftçiler, tükettikleri her gömleği ya da sebze-yi kendileri üretiyorlar.

Bunlar, farklı düşünmenin gerçekten ne demek olduğunu yeniden düşünenler, toplumdaki dışlananlar ve belli ilkeleri terk eden kişiler. Üstelik onlar, Amerika içinde bir Amerika yaratarak benim Ötekilerin Cumhuriyeti diye adlandırdığım şeyi oluşturan bir dizi amatör, hayalperest ve isyankârdan ibaret.

Bu kitaptaki isyancılar, genel toplumsal tercihlerin dışında bir hayat sürmeye –ve bazen de hayatlarını kazanmaya– çalışıyorlar. Geleneklerin dayattıklarını reddederek, bize alternatifler sunuyorlar. Kültürel ürünlerini veya fikirlerini yaymak için teknolojiyi kullanarak, geleneksel sınırları sarsıyorlar. Geçmişte marjinal veya ayarsız veya amatör olarak da tanımlanan sosyal isyancı olmak, geniş kitlelere ulaşmanın ya da fikirleri değiştirmenin mümkün olmadığı anlamına gelirken internet bu dengeyi bazen kötü yönde etkilemiş olsa bile ağırlıklı olarak iyi yönde değiştirdi. Bugün sosyal isyancılar, büyük imalatçıları veya dağıtımcıları es geçebilirler. Hedef kitleleriyle daha doğrudan ve daha kişisel bir ilişkinin tadını çıkarabilirler. Üreticiler ve kullanıcılar arasındaki bariz şekilde uzak, endüstrileşmiş ilişkiyi reddedebilirler. Gelişmiş teknoloji sayesinde artık çok kolay bir araya gelip organize oluyorlar ve alt kültürel konularını zayıflıktan ziyade güce dönüştürüyorlar. Ötekileştirilmiş olan bu yaratıcı kişiler, toplumun onlar için çizdiği –bazısı yasal, bazısı açıkça dile getirilmemiş– sınırları genişletmeye çalışıyorlar.

GİRİŞ

Tüm bu gruplar ilk bakışta birbirinden tamamen farklı gibi görünse de, onlar mesajlarını, kimliklerini, fikirlerini ya da ürünlerini kendileri gibi olanlara veya daha geniş bir topluluğa iletmek için benzer mekanizmaları kullanan, Amerikan kültürünün kıyısında köşesinde yer alan insanlar. Bu kitaptaki kişiler, bir tür direnişi değil bir isyanın sürekliliğini temsil ediyorlar. Hepsi de kendi inanç ve değerlerini bizlere kıyasla zor durumlara, kimliklere ya da sebeplere dair fikirlerimizi yalnızca beğenerek³, retweetleyerek⁴, diggleyerek⁵, plastik bileklikler takarak ya da çevrim içi yorumlarla şikâyetle bulunarak ifade etme eğilimindeki çok daha dolu yaşıyor.

Dışlanan bu kişiler, Facebook'taki “beğenilere” bel bağlamak yerine, benim “kimlik yenileme” olarak adlandırdığım süreçte, toplumun sunduğu ve dayattığı kimliklere kıyasla daha özgün kimlikler yaratmaya çalışıyorlar. Hakim kültüre karşı bir kalkan ve meydan okuma görevi gören bu kimlikler, genellikle daha geniş toplumlarda kök salmıştır.

Bu kitapta yer alan kişilerin çoğu, bana göre kimlik-sonrası politikaları paylaşıyorlar –ki buna göre onlar, seçilmiş siyasetçiler ve hayattaki belli tatların bir araya getirdiği marjinal grupların birer parçaları. Ruhsal rahatsızlıklar ve cinsiyet uyumsuzluğunu baz alarak– geleneksel kimlikleri şekillendirenler sayesinde başlarda ötekileştirilmiş olan gruplar da artık,

³ Beğenmek: Facebook'ta paylaşılan herhangi bir şeyi onayladığını ya da beğendiğini göstermek için “beğen” butonuna tıklanır.

⁴ Retweet: Twitter'da takip edilen bir kullanıcının paylaştığını kendi takipçilerinde paylaşma eylemidir.

⁵ Digglemek: Digg sitesinde paylaşılanları pozitif olarak değerlendirmek amacıyla “digg it!” butonu kullanılır.

GİRİŞ

Delilik Onuru veya transfeminizm gibi belli amaçlara hizmet eden hareketleri benimsiyorlar.

“Havali olmanın”, rock ‘n’ roll ve kot pantolon aracılığıyla Amerikan gençleri ve yetişkinlerine çok satan bir ürün haline gelmesinden 40 yılı aşkın bir süre sonra bu kitaptaki kişiler, her şeyin ticarileştirilmesine karşı bir duruş sergiliyorlar. Bugün birçok isyan hareketi, ticari kültürle ayrıntılı müzakerelerle sonuçlanmaktadır. Kapitalizmin her şeyi tükettiği piyasa-güdümlü bir ülkede yer alan ötekileştirilmiş bireylerin çoğu, Amerikan girişimciliğine kendilerine özgü bir kültürel girişimcilik ile misilleme yapıyorlar. Yüksek işsizlik ve ulusal ekonominin daralması gibi kaçınılmaz sonuçlarla karşılaşılan bir mali kriz sırasında, kendi ekonomik değişimlerini bir araya getirirler, çünkü başka şansları yok.

Bu tür yeniliklerle kendi hayatlarının kontrolünü de kendi ellerine almış oluyorlar. Bilgimizi, terapimizi, filmlerimizi ve hatta sebzelerimizi bile hep yetkili kaynaklardan edindik, yani içeridekilerden, bilgi ya da kültürel ürünlerin dağıtımı için eğitilmiş veya görevlendirilmiş kişilerden... Kitaptaki isyancıların çoğu, bu dengeyi değiştiriyor. Onlar, bir zamanlar yalnızca uzmanlar ya da profesyoneller tarafından yapılanı, kendileri ve başkaları için yapan gururlu amatörler. Pasif bir izleyici ya da seçilmiş tüketiciler olmayı reddediyorlar.

İçeride olanla dışlanmış olan arasındaki geleneksel ikilik, bir nebze de olsa, kırılmış durumda. Medyada belli ilkelerden vazgeçen kişiler, önceki dönemlerde kurumsal gazete ve medya kültürü tarafından marjinal olarak yaftalanırken, şimdilerde geleneksel haber kurumlarına kıyasla seslerinin daha popüler olduğu ayrı bir alan oluşturuyorlar. Ancak o zaman da büyük medya

GİRİŞ

markaları, bir dönemin ötekileştirilmiş seslerini kaçınılmaz bir biçimde içine çekiyor, hamburger bayileri tarafından kabul edilir olacak kadar alışılmış bir hal alan “hayvan haklarını koruma” gibi geçmişin marjinal duruşlarına bir göz atalım.

Peki yeniden düzenleme kültürünün içinde isyanı, yaratıcılığı ve direnişi oluşturan şey ne? Ya isyankar düşünce? Peki “satışın” neredeyse gurur vesilesi olduğu çağdaş bir kültürde ötekileştirilmiş olmak ne demek?

Sonuçlar elbette farklılık gösteriyor. Bazen isyancıların girişimleri başarısız oluyor. Bazen de kendi koşullarına göre başarı elde ediyorlar. Bu kimlik yenilikçileri, başarılı olsa da olmasa da elde edilen sonuç, artık Amerika’da göze alınabilen, hızla yayılan ve kısa ömürlü yeni fikirlerle bağlantılı. Ötekileştirilmiş olanla köklü olan arasındaki çizgi, günden güne değişiyor gibi görünüyor. Bir zamanlar müziğini kendi küçük markasıyla duyuran köklü bir grup ya da müzisyen haber değeri taşıırken; birkaç yıl sonra bu durum, endüstriyel standarda yakın bir hal almıştır. Bir zamanlar, Craigslist ve Pandora da dahil olmak üzere, yıkıcı olarak bildirdiğim ve bu sayfalarda yer vermeyi düşündüğüm teknolojiler, o zamandan beri yeni düzenin bir parçası halini aldılar. Craigslist satışları ve yayıncılığı radikalleştirmişti ancak sitenin sahibi, ki diğer sitesi *New York Times* sıkıcı ve gerici olarak nitelendirilmişti, kısa sürede hayırsever birine dönüştürüldü.

Bu gidişat hiç de şaşırtıcı değil. Son iki kuşaktır, Amerika’da ılımlı kültür⁶ hüküm sürüyor ve insan hakları, iş güvenliği, sigara karşıtı kampanyalar, “yeşil” mimari ile doğayla uyumlu otomo-

⁶ İlimli kültür: Sosyal ve siyasal alanda sağ ya da sol görüşe yakın olmak yerine daha artıcela bir duruş sergilemeyi savunan görüşün hakim olduğu kültür.

GİRİŞ

biller ve geylerin toplumda (hatta orduda bile) geniş kapsamlı kabulü de dahil olmak üzere yeni, karşı kültürel fikirler, hareketler ve ürünlerle daha da güçlendiriliyor. Dahası bilgisayar teknolojisi “ötekileştirilmiş”, “indie kültürü” ve “niş pazarlama” kategorilerine ait bilgileri güncelledi: internet ağı toplumun kıyasındakiler için görülebilirliği arttırdı çünkü artık her isyankar veya amatör, kendi düşüncelerini insanlara ulaştırabiliyor. Diğer yandan herhangi birinin ortaya koyduğu faaliyetin geniş kitlelere yayılma şansı var. Bu, insanların ötekileştirilmiş veya marjinal algılarını ve “marjinal kültürün” nasıl sürdürdüğüne dair fikirlerini değiştiriyor ve alternatif ya da alt kültürler, artık mesajlarının yalnızca belli bir azınlığa veya kendileriyle aynı fikirdeki kişilere ulaştığını düşünmüyorlar. Genel toplumsal eğilim fikri, en azından faydalı bir klişe. Ancak tüm kültürlerin –egemenler kültürü de dahil olmak üzere– bir hareketlilik içinde olduğunu anladığımızda bu, bir klişe olmaktan çıkıyor.

Elbette bugünün isyankar güçleri, genel toplumsal eğilime katkı yaparcasına da hareket edebilirler. Görüşler, eylemler ya da üsluplar genelde ödünç alınabilir ve sulandırılabilir. Bazen de ötekileştirilmiş bu kişiler, gönüllü bir şekilde sistemin parçası haline getirilir ya da bana göre kendi kendilerini sistemin parçası haline getirirler ve daha homojen bir kitleye dahil edilirler.

İnternet, sabotajcılarının önünü açmış olsa da, aynı zamanda, genel toplumsal eğilime karşı alternatiflerin neredeyse anında parçalandığı veya düzen tarafından bir gecede yutulduğu bir geçicilik kültürü yarattı. Bir geniş tabanlı katılımcı demokrasi yerine, internet kültürü bize milyonlarca küçük kısım sunmakta ve bazıları geç kapitalizmin bitmek bilmeyen çalkantısına ara vermeyi önerirken, sağlanan kaçış genelde anlık olmakta.

GİRİŞ

Bu, tüm bunların gerçekleştiği ilk dönem değil. Tarih boyunca belli hareketler, güzellik ilmi ve yıkıcı teknolojiler, eninde sonunda biçimlendirilmiş, kurumsallaştırılmış ve sermayeleştirilmiştir. Ötekileştirilmişlik tarzı, içerdekiler tarafından ödünç alınıp sonunda genel eğilime dahil edilecektir. Toplumbilimci Philip Selznick, 1930'larda Tennessee Vadisi İdaresi'nin toplumsal gruplar ve elit kesim ile olan ilişkisinin analizini yazarken bu süreci tanımlamak için kullandığı “kendi safına dahil etme” ifadesini yaygınlaştırmıştır. Selznick ve diğerlerine göre kendi safına dahil etme, egemen bir grubun başka bir grubun fikirlerini, tarzlarını ve eylemlerini taklit etmesi veya çalması sürecidir.

The Conquest of Cool (Cool'un Fethi) adlı kitabında Thomas Frank bu sürecin daha yakın tarihinin izini sürmüştür. Frank, reklamcılar toplum kurallarına uymayanları tüketici olarak kabul ederken, Madison Bulvarı⁷ tarafından hızla taklit edilip etkisiz kılınan “alternatifi” metalaştırmanın 1960'ların karşı-kültürüne has olduğuna dair eleştirel yazılar yazmıştır. Dahası Frank, bazı reklamcılarının gençlik isyanlarını önceden sezdiğini ve hatta bu isyanları tetiklediğini de iddia etmiştir.

On yıldan daha uzun bir süre önce, ilk kitabım *Branded* için araştırma yapıyorken, genç kızların kimliklerinin niş pazarlama stratejisi tarafından benzersiz derecede işgal edildiği dönemde, ben de kendi safına dahil etme konusuna dair araştırma yapmıştım: büyük şirketler gençleri sektörün ya da birbirlerinin safına çekiyordu. Dağınık haldeki gençlik grupları ve okul yetkilileri, benim “marka silme” olarak adlandırdığım bir süreçte

⁷ Madison Bulvarı: Modern reklamcılığın temellerinin atıldığı yer ve reklam sektörünün kalbi olarak nitelendirilir.

GİRİŞ

okullarda gazlı içecek sponsorluğuyla savaşmak veya takılabilecekleri kamu alanları talep etmek için direniş göstermeyi denediler. Direniş girişimlerimizi şekillendiren zeki bir kapitalist toplumda yaşadığımız gerçeği benim için daha o zamanlar açıklattı, şimdi ise daha net.

Bu kitapta yer alan isyancılar bu yöntemleri, “marka silme” girişiminde bulunan gençler ve öğretmenlerden daha da ileri taşıyor. Ancak onlar aynı zamanda kendi metalaştırma eğilimlerini kontrol etme ve zor durumların müzakeresinde yeni yöntemler geliştirerek hakim toplumsal görüşle ateşkes imzalama eğilimindedir. Fakat tüm bu ötekileştirilmiş kesimin amacı, fikirlerinin “normal” bireyler arasında yayılmasının uzlaşmayı gerektireceğinin farkında olarak, kendi gerçek kişiliklerini canlandırmaktır. Bu, sınırlarımızı –çok küçük miktarda– egemen güçlerin güvenliğini tehdit etmeyecek ölçüde genişletmemize izin vererek, bizi onlara bağlı kılan bir safa çekmektir. İnsanlar köklü kurumlardan bağımsız faaliyetler gerçekleştirirken onların eylemlerini sınırlayan ya da bir sisteme bağlayan birçok durum söz konusudur. Bugünün bazı ötekileştirilmiş bireylerinin kendi kendini sistemin parçası haline getirme eğilimlerinin belli sınırları var: Whole Foods’da⁸ “mutlu et”⁹ kampanyası ile hayvan haklarını savunmak iyi ama bu her zaman politika ya da yasa değişikliğine neden olmuyor.

⁸ Whole Foods: Sadece organik ürünlerin satıldığı büyük bir süpermarket zinciri.

⁹ “mutlu et”: Gıda sektöründe kullanılacak hayvanların merhametli bir şekilde yetiştirilmesi ve kesilmesi gerektiğini savunan görüş.

GİRİŞ

İnternet çağının sınırsız erişimine rağmen, cahil, düşünce-siz ve bazen de tehlikeli ötekileştirilmişler ile sinir bozucu ve yalnızca kendini destekleyen soytarıların sayısında artış var. Siyaset kuramcısı Jodi Dean, haklı olarak, bizim dönemimizi bir tür “iletişimsel kapitalizm” olarak adlandırmıştı: sürekli sohbet ediyor ve bağlantı kuruyoruz ancak aktarılan onca bilgi ve veri akışının elle tutulur bir anlamı yok. Uzmanlar eskiden gazeteciler ya da kurumları tarafından belirlenir ve seçilirdi ancak şimdi sözde uzmanlar bilgilerini internet üzerinden aracısız ve büyük bir yaygarayla sunuyorlar. Aşılardan, oğlu Evan’ın sinir hastalığına neden olduğunu iddia eden –ki bilimsel literatürde bu iddianın dayanağı neredeyse sıfırdır– oyuncu Jenny McCarthy gibi bir otizm eylemcisi “uzman” olabilir. Bu tür bir iletişim anlamlı ya da etkili olabilir mi? McCarthy’nin ana savunması “Benim bilimim Evan’dır” cümlesiydi.

McCarthy’nin şöhretinin sesi, aşı karşıtı iddiaları tekrar tekrar ve tamamen çürüten saygın bilim yazarlarını silerek bir tartışma başlatabilir. Büyük metropolit bir gazetede çalışan bir fikir sayfaları editörü bana, günlük gazeteğe katılmaları için bir grup blog yazarını bir araya getirdiğinde, içlerinden biri –bir muhafazakar– “Kendi bulgularım için hiçbir anaakım kaynağa danışmam. Artık onlara güvenmiyorum. Benim için yalnızca blog yazarları var.” deyince başına iş açtığını fark ettiğini anlatmıştı. Diğer problemlili ötekileştirilmişler kategorisinde, saygınlığını yitirmiş grafiti sanatçısı Shepard Fairey veya 4Chan gibi kirli kırıcı (hacker) cennetlerini kuranlar ya da ilk benimseyenler gibi sahte-ötekileştirilmiş türler de mevcut; bunlar alternatifler kuşağının kucakladığı ya da ürettiği şeyler arasında en iyisi değil.

GİRİŞ

Elbette tüm ötekileştirilmişler bu kitapta yer almıyor. Örneğin normal doğum yanlıları ve hareketleri başarıya ulaşan anne sütü savunucuları burada yok. Yaşam hakkı savunucuları, yeni Amerikan ateist hareketinin simgeleri, bekâr ebeveynler ya da evli gey çiftler de kitapta yer almıyor. Diğer birçok aykırı duruşları da dahil edemedim: örneğin doğumlarını kendi kendilerine yapan röportaj yaptığım kişiler; silah depolayanlar; Kuzey Kaliforniya Zen kahinleri; neredeyse aç kalarak ebedi hayatı arayan düşük-kalori topluluğu; çiğ süt fanatikleri; Çay Partisi; hatta yıpranmış kot pantolonlu, atılmış elma veya armut için Çöpe Dalan freeganlar¹⁰. Bu sayfalarda olabildiğince çok duruşa yer verdim. Benim amacım modern isyana dair kapsamlı bir tanıtım sunmak değil bir dizi örneği araştırmaktı. Birbirinden tamamen farklı gibi görünen bu görüşleri yan yana getirerek paylaştıkları şeyi daha net gördüm: menfaatleri, amaçları ve eylemleri.

* * *

On dokuzuncu yüzyılın ortasında, Vermont Rutland'de yapılan Woodstock¹¹ misali bir toplantıda –bir tür siyasallaştırılmış ön-Yanan Adam festivaliydi– marjinal ya da yaklaşımlarını değiştirmiş gazeteciler kendi yayınlarını, blog benzeri dergilerini birbirleriyle paylaştılar. 1858'deki Rutland Reform Toplantısı'nda özgür aşk hareketini savunanlar, siyahi insanların haklarını savunanlar, veganlar ve kadın ateistlerin, kaybettikleri (ve buldukları) amaçlarına hizmet eden uygun fiyatlı gazeteleri

¹⁰ Freegan: Atılan her türlü gıdanın geri dönüşümünün yapılması gerektiğini savunan, tüketim çılgınlığına ve israfa karşı bir duruş sergileyen birey.

¹¹ Woodstock: (Woodstock Festivali) Bir müzik festivalidir.

GİRİŞ

ve bedava dergileri vardı. Toplulukların bir-zamanlar-radikal görüşlerini yaydılar ve hükümeti eleştirmek için kendi basın platformlarını kullandılar. Sanayileşme kaynaklı hızlı değişim çağında, köleliğin sona erdirilmesi de dahil olmak üzere düzinelerce parlak fikri desteklediler. Ayrıca itidal, barışçılık, manyetizma ve hukuk reformunu savundular. Amerika, uzun zamandır bir yayılmış ve parçalanmış kültürel kabileler ülkesi halinde.

Ülke, deneyüstücülerden (transcendentalist) hippilere, modernlerden Esalen Enstitüsü üyelerine, feministlerden punk'çılara kadar, bilinen yolları izlemeyenlerin alternatif bakış açıları için bir inkübatör görevi yapmaktadır adeta. Bu grupların gerçekleştirdiği direniş, kendi kendini coğrafik olarak tecrit etmeden bağımsız entelektüel eleştiriye kadar birçok hal almıştır. Ve her kuşak, eleştirileri ve karşı duruşları büyük kültürel yönelimleri etkileyen bireylerden oluşan birkaç topluluğa eninde sonunda bir yuva bulabilmiştir.

Bu kitap, bu dışlanmışların bazılarıyla birlikte içeriden biri olmaya başlamış dışlanmışların bir portresidir. Bu sayfalardaki kimlik yenilikçileri, daha geniş bir toplumun düşünmediği ya da sahip olmaya tenezzül etmeyeceği bir alanı ele geçiriyorlar. Bunu da bir dizi köklü kurumun berbat başarısızlığının gölgesinde yapıyorlar. Bana göre onlar, *Branded* adlı kitabımı yazarken karşılaştığım, ders kitaplarına reklam alınmasına ve kamu alanlarının kurumsal işgaline karşı mücadele vermeye çalışan öğretmen ve gençlerin radikal bir biçimde genişlemiş hali. Şüpheli elit tabaka zaman zaman, artık alt kültür diye bir şey olmadığını iddia edebilir. Aksine, sonsuz sayıda var –o kadar çok ki içeridekilere ve dışlanmışlara dair kavramlarıyla her yerdeler.

GİRİŞ

2012 civarında gerçekleşmiş bir direniş modeli ararken, Wall Street'i İşgal Et hâlâ en önemli örnekti. 2011'de eylemin birbirinden çok farklı bireylerden oluşan grupları, kitleleri zenginlik, güç ve dışlanmış çoğunluk kavramlarını “yüzde 1”, “yüzde 99” ve hatta çok kullanımlı “işgal et” gibi meşhur laflarla tanımlamaya itti. New York'ta Zucotti Park'taki fiziki İşgal protestolarının Kasım 2011'de zorla durdurulmasının ardından birçok kişi, 1 Mayıs eylemlerini organize ederek ve İşgal çalışma grupları oluşturarak protestoya devam etti. Hareketin en büyük miraslarından biri dilbilimseldir, içeride ve dışarıda olanı belirlemek için kullanılan dildir: “işgalciler” aynı anda marjinal dışlanmışlardır ve “yüzde” ile kast edilen şey ise, vatandaşların büyük bir bölümüdür, “satılan” şeyin bir çift topuklu ayakkabı ya da rozetten ziyade bir fikir ya da değerler kümesi olduğu alternatif bir girişimciliktir.

Sözde profesyonellerin, –politikacılar, âlimler, silah denetçileri, acil durum yardım birimleri– bizi her fırsatta hayal kırıklığına uğrattığı bir çağda amatörler giderek çoğalıyor. Bu uzmanların hâlihazırda devam eden gerilemeye yol açan, 2005 Katrina Kasırgası felaketinden tutun da 2008 banka iflasları ve kurtarma planlarına kadarki yetersizlikleri, amatörleri yalnızca kendi sorunlarını kendileri çözmeleri konusunda harekete geçirmede aynı zamanda onlar için ortak bir eleştiri konusu haline geldi. Batamayacak-kadar-büyük bankalardan lobiciye-doymuş hükümete ve gülme etkili eğlence sektörüne kadar her köklü kurumun bize zarar verdiğinin görülebildiği bir dört yol ağzındayız. Ancak tüm bunların ortasında hala bir umut ışığı var, Nikolai Chernyshevsky'nin manalı sözündeki gibi “Ne kadar kötü, o kadar iyi.”

GİRİŞ

Pişmemiş, eğitilmemiş, parası ödenmemiş olanda güç vardır. Bu kitaptaki kişiler, otoriteye olan güvenleri sarsıldığında ve hayatta kalmak için kendi zekâlarına sarıldıklarında öteki-
leştirmişler yoluna bir başlangıç yaptılar. Sığ ve mali açıdan tahrip olmuş bir Amerika'da sıra dışı, şahsına münhasır kimlikler yarattılar. Hepimiz toplumun prensiplerinden ayrılmış bu kişilerden ve onların benzersiz yaşam tarzlarından bir şeyler öğrenebiliriz.

I. BÖLÜM

ÖTEKİLEŞTİRİLMİŞLİK ZİHNİYETİ

1

SAĞDUYUNUN ÖTESİNDE

Sascha DuBrul ile tanıştığımızda öfkeli genç feministlerle dolu küçük bir dükkânda tek başına bir erkekti. Üzerinde Yunan mitoloji kahramanı İkarus'un resmini taşıyan kartpostallar dağıtıyordu. Tanışmamızın ardından dakikalar içinde bana sırtındaki dövmeyi gösterdi. Sırtında süzülen siyah bir figür, kanatlı bir adam resmi gördüm. Onunla konuşmaya başladığımda, şizofrenleri, Bahamalar'da bir ashramı¹ ve yüzlerce uzun-mesafeli telefon konuşmasını içeren bir dünyaya çekileceğimi bilmiyordum. Parıltılı bir kemer takmıştı ve insanların "duygusal" olarak nitelendirdiği türde bir yüzü kaplayan lekeli, kırmızı bir cilde sahipti: yaralı, güzel bir adamdı. Seyrek yıkanmış saçları farklı yönlere yatmıştı.

DuBrul'un kartpostalları, Ikarus Projesi (Icarus Project) olarak adlandırılan ve internet üzerinde faaliyet gösteren bir ruh sağlığını destekleme grubunun reklamıydı. 2002'de başla-

¹ Ashram: Hinduizm'de insanların kutsal ayinleri öğrenmek ve ibadetlerini yerine getirmek için buluştukları bir tür inziva yeri.

tılan proje, bipolar bozukluk ya da şizofren gibi etiketler için alternatif öz tanımlara ve ruh sağlığı tedavi sistemine karşı eğitilmiş bir şüphecilğe vurgu yapan bir web sitesine sahipti. Grubu özel yapan şey ise, diğerlerinin –ya da kendilerinin– meczup veya deli diyeceği kişilerce yönetilmesiydi.

İkarus'un lideri DuBrul da bipolar bozukluğa sahip. İlk kriz, Portland Oregon'daki yurt odasında bulunan radyonun –kapalı olmasına rağmen– kendisiyle konuşmaya başlamasıyla ortaya çıkmış. Sonunda annesi tarafından New York'a getirilip Bellevue Hastanesi acil servisine, ardından da şehir dışında bir hastanedeki psikiyatri bölümüne götürülmüş. Psikiyatri koğuşundan ayrıldıktan sonra, trenlere atlayarak, sokaklarda yaşayarak, tarlalarda çalışarak birkaç yıl ülkede oradan oraya dolaşmış. Yıllarca İkarus'u yönetmesinin ardından bile DuBrul, zaman zaman akıl hastanesine yatırılarak kesintiye uğratılmış, yerinden oynatılmış hayatına devam etmiş; bir noktadan sonra, ampullerle konuştuğu Los Angeles Eyalet Hapishanesi'nin psikiyatri biriminde bulmuş kendini. İyileştiğinde, San Francisco Körfez Bölgesi'ne yakın bir yerde çiftçi olmuş. Eğri büğrü bir yazıyla çok sayıda bülten yazmış. Bu dönemde yol arkadaşlarının arasında, dediğine göre, sonunda kendini öldüren genç bir manik-depresif de varmış. Bu olaydan sonra şunu merak etmiş hep: onu anlayan ve destekleyen bir arkadaş grubu olsaydı, arkadaşının kaderi farklı olur muydu? Zihnindeki cevap, bir ihtimal de olsa evetmiş –özellikle de “uzman görüşü” onu yüzüstü bırakmışken. Bu nedenle DuBrul, arkadaşı Jacks Ashley McNamara ile İkarus'u başlatmış ya da kurmuş.

İkarus, etiketler ve kişisel tanımların sabit olmak yerine değişken ve esnek olduğu, ayrıca ihtiyacı olan bir üyeye yar-

dım etmek için üyelerin çok çabuk bir araya geldiği, anarşik bir internet ağı kültürü olarak ortaya çıkmıştır. İkarus ve Delilik Onuru üyeleri, ruhsal bozuklukların ilaçlarla yok edilmesi gereken, istenmeyen durumlar olmayabileceği görüşünü savunuyorlar. İkarus Projesi, bipolar bozukluk gibi ruhsal bozuklukları hastalıktan ziyade “tehlikeli hediyeler” olarak tanımlamayı tercih ediyor. Bu gruplar, ilaçların onlara bir fayda sağlamadığını veya zarar verdiğini gördüklerinde –ya da ilaçları almaktan bıktıklarında– ilaç almamayı tercih edemeyecek kadar hasta olarak tanımlanan kişilerin de haklarını savunuyorlardı. Bu nedenle İkarus Üyeleri kendilerini ilaç alıp almama konusunda “tercih taraftarları” olarak tanımlamışlardı. Şunları soruyorlardı: Akli dengesi böyle olan kişilerin kendilerini bir etiket vasıtasıyla mı anlamaları gerekiyor? Yaşadığı sürece “deli” olacak olan bir kişiye, onun deneyimlerini anlayan sadık bir arkadaş grubundan ziyade, bir psikiyatrist veya bir uzman *hakikaten* daha mı çok yardımcı olur?

İkarus üyeleri, söz konusu “kendi” kavramı ve dil olunca asiye dönüşüyorlar, zihinlerini betimleyebilecekleri yeni bir dil yaratmaya çalışıyorlardı. Teşhisin ardında yatan mantığa meydan okuyorlardı: bu tür teşhisler nihayetinde bir fayda sağlamış mıydı yoksa yalnızca doğru ya da yanlış etiketlerle insanları belli kalıplara mı sıkıştırmıştı?

İkarus bir tür “kendin yap” tarzında bir hizmet sağlayıcı oluşturdu. Sonunda yaklaşık 15 bin kadar kişi İkarus’a çevrimiçi katıldı. Site her ay, farklı IP adreslerinden 20 bin ziyaretçi kaydetti. Bir kez daha internet ağı, en azından sanal olarak, benzer zihin yapılarına veya ihtiyaçlara sahip insanların iletişim kurabildikleri yeni bir kamu alanı oluşturacak gücü oldu-

ğunu gösterdi. Grup, New York, Körfez Bölgesi ve Portland'da şubeler açtı; bazı şubeler fakülteler veya üniversitelerde açıldı. “Dostlar En İyi İlaçtır” gibi sloganları kullanıyorlar, en başta, insanların onları “hastalıklı” olarak tanımlamalarını sorguluyorlardı. Delilik Onuru bazen kendileri için kullandıkları bir isim bazen de altında bir araya geldikleri bir slogan oluyordu.

Bana göre onlar, sınırları-en-test-eden isyan sahalılarından birinin parçasıydılar: ruh sağlığını kendin kazan. Tıpkı müzisyenlerin menajerlerini kovmaları ve film yapımcılarının filmlerini çok sahneli sinemalar (multiplex) dışında gösterime sunmaları gibi Delilik Onuru üyeleri de, interneti kullanıyor ve bazen ilaç tedavisini hatta psikoterapiyi reddederek birbirlerine yardım etmek için bir araya geliyorlardı. Yaptıkları, daha tanıdık bir şeye benziyordu; psikiyatrist veya bir doktor tarafından terapi veya ilaç tedavisi almak yerine amatörler ve derdi olan arkadaşların birbirlerine danışmanlık yaptığı akran danışmanlığı denilen bir uygulamayı bu.

Ancak İkarus ve üyeleri bunun daha da ötesine geçmişlerdi. Teşhis ve tedaviyi sağlık personelinde almışlar, kendi deliliklerini tanımlama işini kendileri üstlenmişlerdi. Üyeler uzman teşhis ve tedavisini kabul etse bile genelde şeklini ya da kendileri için anlamını yeniden biçimlendiriyorlardı.

New York buluşmalarımızın birinin sonunda DuBrul, bir ilaç şişesini açtı ve günlük kullanması gereken dozda lityum karbonatı avucuna boşalttı. Manhattan'da bir kafeteryada otururken hapları yutmadan önce “Onlarsız hayatı hatırlamıyorum” dedi omuz silkerek. Ergenlik dönemimde ve yirmili yaşlarımda New York'ta tanıştığım ve bazen takıldığım kişileri hatırlatıyordu bana. Benimle henüz tanışmış olmasına rağmen,

en sevdiği ev arkadaşı olarak benimle bir ağaç evde ya da gecekonduda yaşamak istemişçesine, Yeats'in "tutkulu yoğunluk" diye adlandırdığı, tereddütsüz bir bakışa ve hiddetli bir hassasiyete sahipti.

"İlaçlar, gece geç saate kadar uyanık kalabildiğim ve seyahat edebildiğim normal bir yaşam sürmemi sağlıyor. İlaçları almam, kendime çok daha dikkat etmem, alkol ve şekerden uzak durmam gerekir," diyordu. "Lityumun yaptığı şey, ayaklarıma bir nevi ağırlık yüklemek. İlaçlar, kendimi kontrol altında tutmama gerek olmadan, istediğim kadar yükseğe uçmamı sağlıyor. Hasta olduğumu düşündüğüm için ilaç alıyor değilim, ilaç alıyorum çünkü kontrol etmem gereken süper güçlerim var."

Bu iddia fazla büyüktü, hatta devasaydı. Ancak, tanıştığım isyankârların çoğu gibi, kendi zaafını veya ötekileştirilmişlik durumunu güce dönüştürmesinin bir parçasıydı. İçeridekilerden ve uzmanlardan alınan yardım zorunlu fakat rahatsız edici, kendi bağımsız eylem ve dürtüleri üzerinde gerekli bir sınırlama olarak ifade ediliyordu. Bu tür bir yardıma müsaade ediyorlardı çünkü onların daha verimli olmalarını ya da hayatta kalmalarını sağlıyordu ancak bunu kötü bir zorunluluk olarak görüyorlardı.

Eylemci dogmatizmi yerine DuBrul, İkarus Projesi'nin değişen kültürel algılara odaklanmasına ve üyelerin kendilerine dair algılarını değiştirmeye yönelik yardımına dikkat çekiyor. *Hasta ve sağlıklı* gibi kelimelerin bugünkü kullanımlarına meydan okuyorlardı. *Üretken* kelimesi bile sorgulanıyordu: daha iyi, daha uysal işçiler olma gerekliliği algısını, en azından kısmen, reddetmişti. "Neden kimse ruh sağlığı teşhisleriyle önceden hazırlanmış bir kimliği kabul etsin ki?" diye sordu bana.